

195

СМРТ
СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА.

ПЈЕСМА
ИВАНА МАЖУРАНИЋА.

VI. ИЗДАЊЕ.

У БЕОГРАДУ
ИЗДАЛА КЊИЖАРА А. ДОБРОВОЈЕВИЋА.
1867. ✓

~~130040~~

ЛП=553888

Мудра Сыбарыя

P—

СМРТ

СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА.

THE
ARTIST'S STUDIO

СМРТ
СМАИЛ-АГЕ ЧЕНГИЋА.

ПЈЕСМА
ИВАНА МАЖУРАНИЋА.

VI. ИЗДАЊЕ.

У БЕОГРАДУ
ИЗДАЛА КЊИЖАРА А. ДОБРОВОЈЕВИЋА.
1867.

Библиотека
ЈОЦЕ ВУЈИЋА
у Сопи

Име. бр. 487706

ДЛБ

Предговор издатељев.

„Habent sua fata libelli!“ Ивана Мажуранића пјесма „Смрт Смаил-Аге Ченгића“ печатана је већ двапут; првом у „Искри“, забавнику загрепском за г. 1846., латинскијем, а послје г. 1853. у другој књизи Субботићева „Цвијетника Српске Словесности“ славенскијем писменима. Појединце ни је досад печатана.

„Има томе већ десетак година, што сам једном полазећи у Њемачку наговарао побратима пјесника „Смрти Ченгићеве“, да би пјесму ову напосе из „Искре“ препечатао, или пак, ако се њему не ће, мени допустио да је

издам. Мажураннћ, забављен другијем пословима а не тражећи новчане добити, дозволи да препечатам пјесму из „Искре“ и исправи некоје погрешке, што су тамо заостале. Дошавши у Беч саобштим намјеру своју вредноме пријатељу своме и славноме старјешини нашему, г. Вуку, који ми каза да и он кани пјесму Мажуранићеву препечатати и додати јој народну једну пјесму о погибији Ченгичевој.

„Међутијем прође десетак година; чекајући да ће то бољи од мене чинити, нијесам пјесме издао на свијет, и тако је дослије неимадосмо напосе печатане. Будући пак да ће је Вук јамачно препечатати славенскијем писменима, издајем је овђе онако као што је у „Искри“ печатана, желећи да се народ наш напоји дивне

VII

љепоте овог најкраснијег плода новије наше књижевности и да се овом пјесмом поноси и дичи, а чисту новчану добит од продаје посвећујем на корист пенсионог фонда за удовице и сирочад православног свештенства у Далмацији.“

С овијем ријечима испратио сам у свијет 1857. г. ново издање „Смрти Ченгићеве,“ латинскијем писменима печатано. Ово издање распродано је, и пошто г. Вуку славаост вида очињег не даде да изврши што намјераваше, препечатао сам ево пјесму славенскијем писменима. 18

Српском уху биће необичне многе форме говора црногорског и дубровачког у овој пјесми употребљене, и питаће може бити когођ, зашто их нијесам измијенио обичнијем формама

VIII

српскијем. На то одговарам, да је у хрватској књижевности завладало начело узајмице употребљавати форме језика народнијех пјесама и књижевности дубровачке, и да издатељ туђег умотвора по мојем мнијењу није властан самовољно и што у њему преиначити. С тога сам пјесму из подлиника хрватског сасвијем вјерно и без сваке промјене препечатао и предајем је овако свима пријатељима књиге славенске.

У Загребу на Митров-дан 1858. г.

Др. И. И. Ткалац.

I.

А Г О В А Њ Е.

Слуге зове Смаил-ага,
Усред Стоца куле своје,
А у земљи херцеговој:
„Ајте амо, слуге моје,
Брђане ми изведите,
Што-но сам их заробио робљем
На Морачи води хладној.
Још Дурака старца к томе,
Што ме р'ђа свјетоваше,
Да их пустим дому своме.
Јер су, рече, влашад љута;
Они ће ми одмаздити
Мојом главом влашке главе:
К'о да стрепи мрки вуче
С планинскога гладна миша.“

Хитре слуге послушаше,
 Изведоше тамничаре.
 На ногух им тешке негве,
 А на рукух лисичине,
 Кад их виђе силан ага,
 Он намакну гојне воле
 И целате љуте рисе,
 Тер их турск'јем даривао даром:
 Сваком момку остар колац даје,
 Кома колац, кома ли конопац,
 Кома бритку палу намјењује.
 „Ајте, крсти, дијелити даре,
 Што-но сам ви Турчин приправио
 Вам и ваш'јем Брдам каменијем;
 Ви бо како, сва ће Брда тако.“

Турчин рече, ал мријети
 За Христову вјеру свету
 Тешко није, ко се за њу бије.
 Крцну колац неколико путах,
 Звизну пала неколико путах,
 Задркташе та вјешала танка,
 Ал не писну Црногорчад млада,

Нити писну, нити зуби шкрину.

Проз пољану мрка крвца текну,

Нити писну, нити зуби шкрину.

Пољана се напуни тјелесах,

Нити писну, нити зуби шкрину.

Већ тко зовну Бога великога,

Тко лијепо име Исусово,

Тер се ласно растадоше с' сунцем

Заточници мријет' навикнути.

Р'јеком крвца пољем тече;

Турад буљи скрстив руке.

Тко је млађи радо гледа

На липову крсту муке;

А тко стариј' муке исте

Сам на себи с влашке руке

Већ у напр'јед од стра' ћути.

Љутит ага мрко гледа

Гђе се силом дивит' мора

Силан арслан горском мишу.

Тко си јунак осветит се не мо'ш

На јунаку дотле док не преда.

Смакну туре толико јунаках,

Посмица их, срца не искали,
Што без страха сви су пред њим пали.

Бој се онога, кој' је вик'о
Без голема мријет' јада.

Видећ ага кр'јепост таку
Зазебе га на дну срца
К'о леден'јем ратом леден
Шиљак душу да му дирну.

Од туге ли за јунаци,
Што их силан заман страти?
Турчин туге за крстове нема.

Од страха ли, јер се глави боји?
Силан ага то сам себи таји.

Зар не видиш како ради
Храбар јунак успрећ зиму,
Што му с оне пикње мале
По свем т'јелу мразне ваља вале?

Гледај главу, пут небесах
Гђе се около храбра диже;

Гледај чело јасно и око
Како бистро под њим с'јева;

Гледај кр'јепки стас, гђе своју

Знајућ снагу равно стоји:
 Пак ми кажи, има л' која
 Туд'јер страха и најмања сјена?

А пак слушај, како јунак збори,
 И страшљивце како остро кори:

„Вај, Дураче, старче стари,
 Куда'ш саде, камо ли ћеш

Сад гђе смакох горске мише?

Ил у гору? Брђани су тамо:

Ил у равно? На равно ће сићи;

Ил ћеш живјет' да изгубиш главу?

Најбоље је бјежат' под облаке.

Мишад гризе, али по тлих гмиже;

Сам сур ор'о под небо се диже.

Пењите га на вјешала танка,

Нека знаде, што му страх ваљаде.

А Турчина ако још имаде

Гђегод кога, тер се Влаха боји,

Попећу га небу под облаке;

„Ту нек плијен враном врану стоји.“

Муком муче робске слуге,

Муком муче, плјен свој грабе.

„Аман, аман!“ старац пишти,
 И Новица син му заман
 „Аман, аман!“ сузан вршти.
 Стоји ага горско зв'јере,
 Гвозден ступац, камен тврди.
 Докле дахну, руком махну,
 Старац Дурак већ издахну.
 „Медет, медет!“ . . . целат љути
 Већ му и грло дотле спути.
 Дурак хухну, све замукну.

II.

НОЋНИК.

Сунце зађе, а мјесец изађе.
Тко се вере уз кланце низ кланце
Тер се краде к оној Гори Црној?
Обноћ греде, а обдан почива
Јунак негда, сад не јунак више,
Но трст, којој сваки хлад кидише.
Шушне л' гђегод покрај пута гуја,
Ил рујева испод грма зече,
Тад он, негда љући гује љуте,
Мал' не зеца плашљивији клеца.
Мисли јадан да је горски вуче,
Ил још гори брђански хајдуче,
Тер се боји гђе ће погинути,
А не стиже што му срце мути.
Скупо држи своју русу главу;
Нит је златна нит је позлаћена:

Види му се, мријет' му се не ће,
А јест нешто, што га напр'јед креће.

Је ли хајдук, ил ухода турска,
Што уходи свилоруна хрда,
Ил воловах стада виторога?

Нит је хајдук, нит ухода турска,
Већ Новица, Ченгића кавазу;
Б'јесан Турчин, крвник Горе Црне,
Кога знаде и старо и младо,
И не би га провијеле виле,
А камоли ноге на јунаку
Црном Гором на бијелу дану.

Об раме је диљку објесио,
Љут јатаган о појасу режи
И крај њега до два самокреса.
Гујско гн'јездо струком прикрилио,
Лак опанак на ноге притег'о,
А го' ракчин на јуначку главу,
Од сарука ни спомена нема.
Без сарука ето Турчин иђе;
Види му се, гинут му се не ће,
А јест нешто, што га напр'јед креће.

Помно јунак Цуце превалио,
 Још Бјелице ратоборне к томе,
 Тер се маша кршнијех Ђеклића,
 Њих се маша, а Богу се моли,
 Да му даде и њих превалити
 Ни чувену, ни гђе угледану.
 Види му се, мријет' му се не ће,
 А јест нешто, што га напр'јед креће.

Други п'јетли у пољу цетињском,
 А Новица у поље цетињско;
 Трећи п'јетли у мјесту Цетињу,
 А Новица паде на Цетиње.

Туд'јер стражи божју помоћ зове:
 „Божја помоћ, цетињски стражару!“
 Љепше њему стража прихватила:

„Добра коб ти, незнана делио!
 Одкуда си, од које ли стране?
 Која ли те срећа нанијела,
 „Тер си јунак рано подранио?“

Мудар Турчин, за невољу му је,
 Мудар Турчин, мудро одговара:
 „Кад ме питаш, казаћу ти право

Ја сам јунак од Мораче хладне,
 Од Тусине села маленога
 Испод горе гласна Дурмитора.
 Носим троје на срдашцу јаде:
 Једни су ми на срдашцу јади,
 Што ми Ченгић смакну Морачане;
 Други су ми на срдашцу јади,
 Што ми Ченгић погубио баба;
 А трећи ми на срдашцу јади,
 Што још више, да још крвник дише.
 Већ тако ти Бога великога,
 Пустите мене твоме господару,
 Господару и моме и твоме,
 „Не би ли ми изл'јечио јаде.“

Мудрије му одвратила стража!

„Скин' оружје, незнана делијо,
 Па нос' главу камо теби драго.
 Управ Турчин двору на капију,
 А пошљедња из видика зв'језда:
 Бјеше зв'језда аге Ченгића.

III.
Ч Е Т А.

Подиже се чета мала
На Цетињу Горе Црне,
Малена је, али храбра,
У њој једва сто јунаках,
Не јунака бирунијех
По обличју и љепоти
Већ по срцу јуначкоме.
Којино ће ударити
Не на десет да утече,
Него на два да их с'јече;
Којино ће умријети
За крст часни, к'јем се крсти,
За крст часни и слободу златну.

Чудна чета! не купљена
К'о се ина куни чета.

Ту се не чу кано другда:

„Тко је јунак, на ждријело!“

„На ждријело, јунак тко је!“

Ту не јекну јека кршна.

Бећ к'о тајни глас духова,

Кијем зборе вишњи дуси,

Шапат тамни Гором Црном

С једне ст'јене к другој прхну.

Тер гле чуда! проз мрак сц'јениш

Студен камен прима живот,

Дркће, гамзи, диже главу,

Из тврдога станца снажну

Пест помаља, ногу кр'јепку,

И проз мразне живце врућа

Рек' би крвце ври му р'јека.

Видиш зат'јем пушку дугу

Пут небеса гђе се кочи

А што струка о појасу

Вјерна крије твоје очи

Тог не виде; . . . ну мрак гушћи,

Све ти оте ноћно биће;

Оде војник одкуд глас долиће.

Доба 'е глухо тамне ноћи.

Облак крије зв'језде јасне;

Ноћ и струка гвожђе сјајно.

Иђе чета, ноћна, тамна.

А пред њоме витез врлији,

Друг да другу о њем шапне,

Шапћућ би га Мирко звао.

Иђе чета, али камо?

Ман ћеш питат' чету исту.

Ман ћеш питат' брзе мунџ

И громове громке мани,

Куд се оре изнад горе?

Кад ти вазда одговоре:

„Не ми, не ми, но громовник,

Ком' валјаде сви да дворе!“

Иђе чета, куда? камо?

Сам он знаде, кој' је гори.

Ваља да је грјешник тежак,

На ког хоће да обори

Таку силу сврх небеса

Суд његове правде вјечне.

Ступа чета тихо и глухо
 Посред тис'јех глус'јех тмина.
 Ни тко шапће, ни тко збори,
 Нит тко пѣва, нит се смије:
 Од сто гласа гласа чути није.

Већ к'о облак града тешка
 Тешке у крилу биче крије,
 Пршећ мукло пр'јетећ мукло
 Пораз крају гђе се вије:
 Тако и чета тмином обавита,
 К'о десници подоба се вишњој,
 Ступа муче', нек се кривци уче,
 Да, јер гром се не озива с мјеста
 На кривине, т'јем сигурни н'јесу,
 Јер што кашње, све то јаче туче.

Не звекеће гвожђе свјетло,
 Нити грме смртне ц'јеви,
 Ни на лаган ступај ногух
 Озивљу се сјајне токе:
 Већ к'о знајућ кога носи,
 Под опанком храбре дјеце

Подаје се врлет тврда,
А врлетна низе брда.

Вјерна уз друга друг кораца
Неразлучно, вјерно и тврдо
К'о близанци звјезде јасне,
Кад сунчани зрак угасне.

Комлјани им и Загарач,
Бјелопавлић лјути к томе
Давно веће с трага осташе,
Тер већ газе ломне Ровце.
А за Ровци дружба ноћна,
У прозорје ране зоре,
На Морачу славну паде,
Од Мораче хладне воде
Име земљи који изводе.

Храбра чета дан дановат
На Морачи хладној сјела.
Тко се снизи к росној трави
Санком вр'јепит' снагу т'јела;
Тко љут огањ пушки огледа
И фишеке смртне броји,
Ил' острицу поуздану

Вјерну ножу гладилицом глади;
 Тко избавив искру из кремена
 Тврдјем надом, тер у шушан лаки
 Запретав је, пак навалив грања
 За час мален дахом јуначкијем
 Пламен пири; а тко дарак
 Стада кротка, четвртицу овна,
 На лјескову весео врти ражњу,
 Ил' бијела кришку сира
 Из утробе вјерној торби вади.
 Ожедни ли? Морача је близу;
 Треба л' купе? има двије руке.

У то и дан већ рудјет поче,
 И сусједној у планини
 Јавит крдо чујеш глас паст'јера,
 Којему се звонко озива
 Преводника овна звоно.

Кад ал' ето инога паст'јера,
 Гђено кротак к своме стаду греде.
 Не реси га ни сребро ни злато,
 Него кр'јепост и мантија црна.
 Не прате га сјајни пратијоци,

Уз фењере и дупл'јере сјајне,
 Ни поносн'јех звона са звоника:
 Већ га прати са запада сунце
 И звон смјеран овна из планине.

Црква му је дивно поднебесје,
 Олтар часни брдо и долина,
 Тамјан мирис, што се к небу диже
 Из цвијета из б'јела св'јета
 И из крви за крст пролирене.

Кад се чети ближе прикучио
 Вр'један слуга вредн'јег господара,
 Божју јој је помоћ називао.
 Иак окупив храбре витезове,
 На студен је камен покрочио,
 Студен камен, ал' је срце вруће.
 Добар старац чети бесједио:

„Бецо моја, храбри заточници,
 Вас је ова земља породила,
 Кршовита, али вами златна.
 Беди ваши родише се туд'јер,
 Отци ваши родише се туд'јер,

И ви исти родисте се туд'јер:
За вас љепше на свијету нема.

„Беди ваши зањ љеваху крвцу,
Отци ваши зањ љеваху крвцу,
Зањ ви исти крвцу прољевате:
За вас драже у свијету нема.
Ор'о гн'јездо врх тимора вије,
Јер слободе у равници није.

„Вас, који сте викли томе
Боравити тр'језне дане,
Тко вас хаје, плоде л' крши вином?
Тко вас хаје, плоде л' крши житом?
Тко вас хаје плоде л' крши свилом?
Док по врел'јех хладне воде има;
Док по драгах бујна стада мучу;
Док по брд'јех ситна крда блеје?

„Праха имаш олова ти дости;
Десница је јака у јунака;
Испод веђах око соколово;
У прсијех вруће срце куца;
Вјера 'е тврда, њом окренут нећеш;
Побратима побратим те нази;

Вјерна мужа грли жена вјерна
 Дар ти дјелом племенита пјесма;
 Гвожђа л' требаш? Туре ти га носи:
 Ето свега, што ти срце проси!

„Ал' нада све, што крш ову кити,
 Крст је часни, што се над њом виси.
 Он је што ве у невољи јачи;
 Он милостив, што ве небом штити.

„Ах, да виде свјета пуци остали
 Из низинах, одкуд вида нема,
 Крст ов' славни, непобјеђен игда,
 Врх Ловћена што се к' небу диже;
 Пак да знаду како неман турска
 Грдн'јем ждр'јелом прогутат га радећ
 О те крши зуб свој заман крши:
 Не би троме прекрстили руке,
 Док ви за крст подносите муке,
 Нит би за то варварим ве звали,
 Што ви мросте док су они спали!

„За крст частни справни сте мријети.
 Зањ се и сад мријет подигосте,
 Срчбе божје храбри осветници;

Ал тко Богу вјерно служит' гредe,
 Чист'јем срцем служити му ваља.
 Чистом душом вршит' оно треба,
 Који врши, Бог што суди с неба.

„Ил вас ткогод увр'једио брата;
 Ил нејаку драги противнику
 Живот дигнув огр'јешио душу;
 Или путну затворио врата;
 Ил д'о вјеру а кренуо њоме;
 Или гладну ускратио храну;
 Ил рањену не завио рану;
 Све је гријех, све су дјела прика:
 Без кајања нема опростника.

„Кајте се, док имаде дана,
 Док је доба, ђецо кајте се;
 Кајте се, док није позвана
 Душа к оном, који небом тресе,
 Кајте се, јер земаљског стана
 Т'јек измиче бјегућ, кајте се:
 Кајте се, јербо зора рана
 Наћ ће многог, куд за вазда гре се.
 „Кајте се“

Али у грлу
 Добру старцу р'јечца запе,
 А на с'једој бради бистра
 О сунчану капља зраку
 К'о бисерак ситан сину.
 Ваљда и њега млада љета
 Успоменом горком коре,
 Тере л'јечећ стаду ране
 Сам се своје сјети боли:
 Добар паст'јер, јер што каже ином,
 И сам своиј'јем потврђује чином.

Стоји мноштво разбољено
 Благом р'јечи старца блага;
 Јагањци су рек' би тихи
 Што бијаху горски лави;
 Така чуда бож'ја ријеч прави.

Ал међу то тко се указа
 Пред очима чете кротке,
 Тер сто рукух за сто ножах
 У један се часак маша?
 Чудно биће! сто срдацах
 Од небесах свратит' вр'једно,

И сто воља што усхитије,
 Све разорит оно једно!
 Новица је, крвник клети,
 Новица је, пун слободе,
 Ђе к побожну ступа кругу,
 Тер приступив к старцу ближе
 Кр'јепки 'вако глас свој диже:

„Богом браћо, храбри Црногорци,
 „Не машајте за оружје свјетло,
 Новица сам, ал не који прије,
 Јер не на вас, него с вама гредем
 Турском крви сад омастит руке,
 У Турака досл'је што имадох,
 Немио ми све уграби Турчин.
 Неоста ми нег десница храбра,
 И та одсл'је црногорска буди.
 А јер крсту не подоба јунак
 Него крштен, жудим, крстите ме,
 „Јер не радит хитро нука вр'јеме.“

Сто десницах на те р'јечи
 Оруж'ја се ману љута,

А сто оч'јух к'о проз росу
Мјеште сунца дугу виђе.

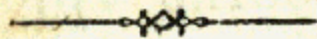
Мигну оком старац стари ;
Мораче му капу даше :

„Вјеруј, синко, у вишњега отца,
И његова од вијека сина,
И трећега милостива духа :
Вјеру вјеруј, спасти ће те вјера!“
Рече, у љута поли невјерника
Пред свједоцим планинам висоцим
И њих сини четом у планини.

Тадер старац очи подигао,
Благе очи и бијеле руке,
Тер је чету опростио грјеха.
Пак је Богом даривати стаде :
Сваком момку по честицу даје
Тајне пиће хљеба небескога,
Сваком момку по капљицу даје
Тајна пића вина небескога.
Жарко сунце дивно чудо гледа.
Бе слаб старац слабе кр'јепи људе,
Да им снага Богу слична буде.

Када ли их окр'јепио старче,
 Сва се дружба ижљубила редом.
 Стоји чета вишњег Бога пуна,
 Не к'о крвав нож к'јем рана
 Задаје се смртна и тешка:
 Већ к'о перо свето и златно,
 К'јем небо за унучад позну.
 Дјела отацах биљежи витешка.

Жарко сунце за планину сједе;
 Старац оде, чета даље греде.

IV.

Х А Р А Ч.

Гацко поље, л'јепо ти си,
Кад у теби глада нема,
Љута глада и невоље љуте!
Ал те јадно данас притиснули
Крвни момци и оружје св'јетло,
Бојни коњи, б'јели чадорови,
Тешка гвожђа и фалаке грозне.

Што ће момци? што л' оружје св'јетло?
Што ли коњи, што ли чадорови?
Тешка гвожђа и фалаке грозне?
Смаил-ага крвав харач купи
По Гацкоме и около њега.
Посред поља попео чадорје,
Пак растури харачлије љуте,
Харачлије, изјели их вуци,

Тер од главе по жут цекин иште,
 А од огња по дебела овна
 И за ноћцу обредом ђевојку.

Од истока харачлије јашу
 Воде голу на репов'јех рају;
 Од запада харачлије јашу,
 Воде голу на репов'јех рају;
 Јашу змаји с' сјевера и с југа
 Голу рају на репов'јех воде.
 Јадна раја рукух наопако,
 Сл'једи коњске на конопцу траге.
 Мили Боже, што је раја крива?
 Ил је крива, гад што Турке мори?
 Ил је крива, што их рђа бије?
 Што је крива? — Крива ј' што је жива,
 А не има што Турчину треба:
 Жута злата и бијела хлјеба.

У то ага коња добра
 Пред чадорјем амо тамо игра,
 Тер цилитом око бистро
 И десницу вјежба храбру.
 Сад надл'јеће ине Турке скоком

Брза коња, сад надмеће харбом,
Добар јунак, да је човјек таки!

Пак гђе виђе каков плијен
Харачлије љуте вуку,
Зал'јеће се стреловито
На кулашу добру коњу
Тер у лету кушње ради
Сподби руком цилит љути,
И к првој га влашкој глави упути.

А и добра у јунаку
Др'јемне кадкад рука храбра.
Тако и тад пр'јека згода хтједе.
Спотаче се кулаш брзи,
Звизну зраком цилит вити,
Тер лакокрил неједнац'јем летом
Мјеште јањца мрка косну вука,
И Саферу, што вод'јаше влаха,
Луч из главе један изби.
Прсну око на зелену траву,
А Турчина мрка крвца поли.
Прсну Туре ка'но гуја љута;
Плану ага, ка'но пламен живи:

Срамота је такому јунаку
 Купит' харач, не скупит' харача,
 Цилитнут се, не погодит' циља;
 Камо л' сл'јепит' мјеште раје Турке,
 Камо л' да му злорад крст се смије.
 Плану ага, ка'но пламен љути:
 Авај, Боже, што ће одсад бити,
 Кад већ досад власи бјеху криви!

„Мујо, Хасо, Омере, Јшаре,
 Деде, кучке коње добре
 Заиграјте пољем равним
 Да видимо како крсти трче!“
 Рикну ага к'о бик љути.

Брзе слуге послушаше,
 Заиграше добре коње пољем.
 Стоји клика слугах на коњима
 Стоји трка коњах под слугама,
 Стоји писка раје за коњима.
 Први часак, пристигнуће мнијеш
 Коње виле раја ластавица;
 Други часак, разабрати не мо'ш
 Ил' су коњи ил' је раја бржа;

Трећи часак, коњи одмицати,
 Јадна раја заостајат' стаде;
 А четврти да погледаш часак,
 Јадна раја к земљи попадала,
 Тер је вуку коњи крилонози
 И по праху и по калу,
 Екторове испод града Троје,
 Кад већ Троју оставише бози.

Ага стоји, ини Турци стоје,
 Тер призором жалостнијем
 Гњевно своје пасу око,
 И св'у грозну крви жеђу
 Влашком крви, влашком муком гасе.
 Пак како им срце заигра се,
 Грохотом се засмијаше
 На л'јеп поглед, када раја,
 Када псета к црној земљи па'ше.
 См'јехом ист'јем кл'јети ад се ори,
 Кад се грјешник е вјечн'јем мукам' бори.

Не малакшу Турци љути;
 Малаксали коњи добри,
 Грозном браном пути живе

Завлачећи равно поље,
Малаксали тер ту постојали.

Тада ага: „море слуге,
Црче раја, црче харач, слуге;
Већ ви хајте узкрисите рају,
Не би ли ми избавили харач.“

Лоше слуге горег господара
Спопадоше троструке канџије
Пак од брз'јех одскочише коња,
На сумртву јуриш чинит' рају,
Не би ли се повратила раја.

Немилога трак од бича,
У поводу вјеште руке,
По бесћутну звижди зраку,
И троструц'јем зубом глуху
Мученичку пут прогриза,
Тер крвава ствара врела;
Ил' спотакне л' десница се викла,
По тијелу црно-модр'јех
Слике змија грозан пише,
Док под њиме јадна жртва издише.

„Ајде, рајо, на ноге се,
 На ноге се, крети псета!“
 С уста турск'јех поље разл'јега се.
 Тко је јачи, изненогле
 Под ударци скупља духе
 И на ломне упире се ноге;
 А тко слаби к'о проз вјечну
 Сан и клете слиша р'јечи,
 И немили остан ћутећ
 Полу-избјеглу враћа душу,
 Тер се миче и четвероножке,
 По зелену гмижу пољу,
 Плаћан доказ, да не само стражња
 Трубља мртве на суд будит' море,
 Кад троструци исто бичи творе.

Гђе домиље крви облита
 До чадорја раја тужа,
 Б'јесан ага, неман ружна
 Харач, рајо, харач!“ миче,
 Харач, харач, ил' још горе биће!“

Створац вишњи птицам небо даде,
 Тиха дупља и жуђена гвјезда;

Рибам воде и пучине морске,
 Стан од стакла нек се по њем шире;
 А звјерињу ливаде и горе
 Хладне шпиље и зелене луге;
 Јадној раји? не даде ни коре
 Суха хљеба, да је сузам' кваси.
 Ал' што вељу? даде небо добро,
 Но је несит све већ Турчин јобр'о,

„Харач, харач!“... Одкуд раји харач?
 Одкуд злато, који крова нема,
 Мирна крова да уклони главу?
 Одкуд злато, који њиве нема
 Него Турску свој'јем знојем топи?
 Одкуд злато који стоке нема,
 Но за туђом по брд'јех се бије?
 Одкуд злато који рух нема?
 Одкуд злато који круха нема?

— „Глад, голод, господару!
 Ах, причекај, пет шест данах,
 Док ти жуђен харач испросимо!“ —
 Харач, харач, рајо треба!“

— „Хљеба, хљеба господару!
Не виђесмо давно хљеба!“ —

„Чекај, крсту, докле с неба
Ноћ вечерас пане тиха,
Печења ћу мјеште хљеба! —
Дотле, момци, јер су крсти боси,
Подкујте их, пас им нану греба!“
Ага дода, тер' под чадор хода.

Вичне слуге рају кваче,
А највеће Сафер једнооки
Изпод ин'јех готов скаче,
Тер на радост св'јех још већу
Плашти осветит' угашену св'јећу.

Ту фалака шкрипа стоји,
Ту Сафера рика дивја:
Харач, харач, рајо, треба!“
Ту кукавне јаук раје:
Хљеба хљеба господару;
Не виђесмо давно хљеба!“

— „Чекај, крсту, докле с неба
Ноћ вечерас пане тиха,

„Печења ћу мјеште хљеба:“

Клете рјечи клетник враћа. —

Али тко ће вјерно описат'
Препаћене тешке ваје?

Тко ли срцем мирн'јем слуша
Горку жалост, колика је?

Данак мину, за њим сумрак стаде,
А за њиме, тиха ноћца паде,
Небеса се осуше звијездам',
Већ што запад мрки прамен ови
А крн мјесец о по неба трепти,
Тужна св'јећа позоришта тужна.

Усред поља мирна, пушта
Стародавна расте липа.
Покрај ње су чадорови,
А мед њима понајљепши,
Понајљепши, понајвећи,
Агин чадор ине надкрилио,
Ка'но лабуд птица б'јела
Б'јеле птице голубове.

Бијели се чадорје бијело
На тихотној мјесечини

К'о големи гробови под сн'јегом
 Око кијех доба у глухо
 Зли се дуси врзу и страшн'јем
 Сликама плаше пролазника ноћна,
 Ил му ухо причињеном
 Риком лавах и лавезом пасах
 И лелеком страдајућех глуше.

Гробови су, мниш, отаца
 Словенскијех, на далече
 К'јех словјаше име славно
 Око к'јех Турад дивја
 У по дана ка'но у доба глухо
 Погана се врзе и мозак
 Хитри обрће, чијем како
 Да расплаши дјецу плачну,
 Над отражјем среће боље
 Да не цвиле своје јаде пр'јеке.
 Тлапи ти се, сад да лавом рика,
 Тлапи ти се, сад да цетом лаје,
 А сад чујеш лелек мучениках,
 Јаук, писку тешке уздисаје;
 Чујеш звуку гвожђа оковнога

И уза њу помагању горку,
 Слушај, побре, јел и јаук тлапња,
 Слушај звуку, јел и звука тлапња?
 Слушај . . . слушај . . . ах, то тлапња није,
 Јер те видим, гђе те боли јако . . .
 Што?.. ти плачеш?.. ах, то тлапња није,
 Ти бо с тлапње, мним, да не би плак'о!

 Пред чадорјем огањ гори;
 Око њега промећу се Турци.
 Тко налаже нову ватри меку;
 Тко напухнув мјешину од устах,
 Подпукује т'јем да љепше пламти;
 Тко подвит'јех носух чучи
 Покрај њега и голему
 На проколу товна врти овна.
 Цврчи пусти ован при жеравци,
 А жив пламен око њега лиже
 Тер расвјетља росу знојну,
 Испод чалме, што се Турком рони.

 Кад се туре навртило овна,
 Скинуше га с осовине тешке,
 Навалише на синију пушта

И вељијем сасјекоше ножем.
 За готову софру посједаше
 Гладни Турци ка'но гладни вуци
 Тер пл'јен нокти разглабати сташе.
 Најпрви се Смаил-ага маша,
 За њим Баук, за њим Турци ини
 Л'јеп'јем редом вуках у планини.
 Намакнуше симита бијела
 И свакоме по ракије плоску,
 Тер се кр'јепе симитом и месом,
 А жежен'јем зал'јевају б'јесом.

Кад ли ага одолио гладу
 И б'јес друг'јем удвојио б'јесом,
 Плану опет ка'но пламен живи;
 Срамота је такоме јунаку
 Купит' харач, не скупит' харача,
 Цилитнут се, не погодит' циља,
 Камо л' сл'јепит' мјеште раје Турке,
 Камо л' да му злорад крст се смије.
 Плану ага, ка'но пламен живи,
 А пак слугам': „Ето мяса дости:
 „Бац'те раји оглодане кости,

Бац'те кости, спремајте печење,
 „Док ве викнем, да готово буде.“
 Рикну ага, шетну под чадора.

По'ше слуге вечер вечерати
 Вечерати, приправљат' весеље
 Сухе сламе и конопца тврда,
 Ч'јем ће кадит' непослушну рају
 Ногам у вис, главом стрмоглавце
 Објешену о липову грану;
 Ч'јем ће кадит', ч'јем ли злато видит'
 Голе из раје, у к'е круха нема.
 А што раја? — Што ће раја тужна?
 Земља 'е тврда, небо је високо;
 Плачн'јем срцем грозне справе гледа,
 Плачн'јем срцем, ал је сухо око.
 Када ли се приправиле слуге,
 Не море им срце дочекати,
 А највеће Ђор-Сафере гамзи,
 Да завикне ага Ченгијићу:
 „Хазур, момци, с крстом липовијем,
 „Пењите га на липову грану!“
 Дотле ага под чадором сједи,

И с' њим шарен Баук војвода,
 И Мустапа поуздан му ћато,
 И остало главнијех Турака.

По чадору окол у окол
 Разастрти л'јепи сази
 И душеци врх њих меци
 Раскошно се шире и кр'јепко
 Позивају на разблуде т'јело.
 На разблуде и на санак тихи.
 У закутку на малену огњу
 Праска скоро усјечено грање,
 Ил се цмари и пјесанцу драгу
 Плачућ пјева, пјевајући плаче.
 А на ср'једи о дрвену стабру,
 Око ког се у окол
 Био чадор охол, стере,
 Виси оружје свјетло и љуто :
 Смртне ц'јеви и жељезо круто
 Демескиње ту се сабље криве,
 Сто пут влашком напојене крви ;
 Ту јатаган у осмеро виси ;
 Мале ноже пребројит' је тешко ;

Диљку пушку позлаћену л'јепо
 Веле путах ту замјерит мореш;
 Самокресом ни броја се не зна.

Ал што оно уз топуз се слони,
 Дивно чудо досле невиђено,
 Кротко јагње покрај мрка Вука,
 Танка вила поред змаја љута?
 Гусле видиш ал се не бој, побре,
 Не би ли их разлупао топуз,
 Прометнуо жице веригама,
 Невин лучац, тетивом и луком
 А коњица, коњем од мејдана.
 Не боје се Словинкиње виле
 Уз шестопер да ће погинути.
 Паче знади, да гђе њега није,
 Ту ни пјесан словинска не зрије.

А на двору небо дивно
 Црн'јем тминам' лице закри,
 И да 'е виђет, проз облаке,
 Влашићи би зв'језде ситне
 Над чадором трептиле бијел'јем;
 А мјесец би виторог те глед'о

Са запада испред зв'језда сјајн'јех
 К'о преводник испред стада ован.
 Ноћ је вани сл'јепа глуха,
 Нигђе гласа, већ што сипи
 Роса ситна, к'о да небо плаче.
 Мрак се густи, помрчина густа
 Заподједе равницом и гором
 Да не видиш пред очима прста,
 А камо ли стазу пред собоме
 Тешко ономе, кога саде
 Стиже у путу ноћца црна,
 А ноћишта јадан не имаде!

Погнаше се небом вјетри;
 А оданде плахе муње,
 Небескијем огњем сјецајући,
 Сад ти смртне бл'јеште очи
 Сад још гушћу, нег бје прије,
 Навлаче ти на вид тмину.
 Пак за њими чуј сад грмљавину,
 Гђено најпр'је из далека тутњи,
 Пак све ближе, крупње страшње,
 Урнебес се громки горама' ори.

Стоји тутањ неба и равнине;
 Стоји јека драге и планине
 Сва је згода, биће града тешка.
 Тешко ономе, кога саде
 Стиже у путу ноћца црна
 А ноћишта јадан неимаде!

Ал да вјетру дадеш плећи,
 Пак кад сјекне огањ из облака,
 Да зјеницу упреш бистру.
 Тер да гледнеш низ вѣтар равнином,
 Видио би гђе скуп људих ступа;
 Ноћ их лучи, ал су зато скупа.

Сад им пламен указује стазу;
 Сад је отме ноћца мркла.
 Али они ступај лаки
 Мрачн'јем пољем напр'јед стеру,
 И даљину измед себе
 И чадорја хитро беру:
 Ноћ је црна, ради би ноћишту
 Тер се јадни тмином провућ ишту.

Опет сјекну пламен вишњи.
 Дружба ноћна све се ближе кучи,

Тер разабрат мореш веће
 Тко је води и тко с' њоме ходи.
 Ваљада је једно дружби глава,
 А проводич вјеран друго,
 Тере вичан пољу и гори
 Путну мраком дружбу прати.
 Зирни побре, како лако иђе,
 К'о да зраком мутн'јем плива.
 Мниш да напр'јед све га нешто вуче
 Докле његов дружба ина
 С двјести ногух ступај гази.
 Ваљада се боји црне ноћи,
 Пак би рад већ на ноћиште доћи.

Ал свјетлица, што сад прва кресну,
 Дружбу тајну за чадорјем виђе,
 Гђе се у ред поредила редом
 Са три стране да је више буде,
 Тер ту стоји чета ноћна
 Ка'но тр'јесак изненада,
 Ил горућа ка'но лава,
 С огњенијех што се гора

На долину прлећ саспе
 Баш без бриге када смртни заспе.

Стоји чета, ослушкује гласе.
 За разазнат гђе господар спава;
 Али ина гласа чути није,
 Већ што Сафер с дружином се вр'једном
 Мукам' раји већ у напр'јед смије.

Под чадорјем ага сједи,
 Тер измења тутун кафом,
 Мрку кафу духом пакленијем.
 Испод чалме чело ведро
 Намрштио мрскам тамн'јем,
 А јуначко под њим око
 К'о праменом од облака
 Намрчио, тере муком мучи.
 Мисли ага свакојаке мисли:
 Од балчаках и од ђевојаках,
 И од лова и од соколовах,
 И од злата и од љута рата,
 Од колацах и Црногорацах,
 Од цилита и од копља вита,
 А пак плану, ка'но пламен живи!

Срамота је такоме јунаку
 Купит' харач, не скупит' харача
 Цилитнут' се, не погодит' циља
 Камо л' сл'јепит' мјеште раје Турке;
 Камо л' да му злорад крст се смије.
 Плану ага, ка'но огањ живи,
 Ал гђе гласне о стожеру гусле
 Мед оружјем јунак спази,
 Стукну мало бијес крвни,
 А услади крв се горка,
 К'о небеск'јем складом струнах.
 И што крви жеђ бје прије,
 Тад постаде пјесме жеђа:
 Толика се сласт из пјесни лије!

Пак Бауку говорио ага:
 Ој Бауче вр'једна војеводо,
 Тебе хвале да си јунак добар;
 Ал да удре миши из планинах,
 Каж Бауче, колико би мишах
 Ти јединац јунак посјекао?"
 — „Дај шестину добри господару“ —
 Рђо, кучко војводи Бауче,

Мислио сам да си јунак бољи,
 Да удари двадесет Брђанах,
 Вјера Турска тако ми помогла,
 Једин бих им подсец'о главе. —
 Али сам се мал' не забринуо
 Дулу пијућ и преврћућ мисли,
 Гђе нам ноћца не допушта мрка,
 Да се с крстом кадећ забавимо.
 Вјера моја, ти си пјевач добар,
 А ја жељан гусал' и пјевача:
 Де запјевај да ме желја мине.“

Уста Баук, гусле скиде,
 А пак смјеран подвитијех ногу,
 На пријашње сједе мјесто;
 Тер наслонив пред собоме
 На мек душек жице гласне,
 Гудну лучцем звекетнијем
 Амо тамо по коњскоме репу;
 Пак гђе клинац, неколко пута
 Кренут шкрину, у громовит
 Уз удесне струне веће
 Глас овако лукав пјевач, заче:

„Мили Боже, чуда великога
 Каква бјеше Ризван-ага силни
 И на сабљи и на копљу виту,
 И на пушки и ножу љуту,
 И на шаци и на добру коњу!
 Сиђе ага у поље Косово
 Пак закупи царава харача,
 Све од главе по жут цекин иште,
 А од огња по дебела овна
 И за ноћу на обред ђевојку.

„Купи ага царава харача,
 Тврда раја даје и не даје.
 Гђе од главе по жут цекин иште,
 Отуд често ни бакрена нема:
 Гђе од огња по дебела овна,
 Дају му га ребра му се виде;
 А гђе за ноћ млађану ђевојку,
 Отуда му кухне бабе нема.

„Апси ага тврдоглаву рају,
 Тер је пољем поразинце реди
 Пак је коњем прескакиват' стаде,

Прв'јех десет прескочио ага;
 Друз'јех десет прескочио ага;
 А кад наста треће десеторо,
 Б'јесан ђого б'јесно подиграва,
 Пак гђе скокну, пусти колан пуче.
 Силян ага на трави се нађе.

„Мало томе вр'јеме постајало,
 Оде шапат од устах до устах
 По убаву пољу Косовоме.
 Што је даље, све до јаче расте,
 Даље смијех, даље спрдња раји,
 Док проникну пјесма из гусала,
 Тер сад пјева по Косову сл'јенац
 Хрђа бјеше Ризван-ага силни.“

Још док кобна пјесма из устах
 Бауку се грмећ разлјегаше,
 Тко 'е у агу, а не у пјевача
 Поглед упр'о тај могаше
 По лицу му познат' јаде,
 Боли, срчбе, гњеве, бјесе.
 И стотину ин'јех срдац,
 Поноситу, што'но у срцу

На ђух сваки бруке и руга
Крвавијем нокти гн'јездо рију.

Крвав пламен најпре му букну
Гњевну у срцу супроћ раји црној,
Супроћ влахом, псетом, крсту
Липовоме, што но вр'један није,
Уз Турчина да га сунце грије.
Гвожђа, отров, коноп, ноже,
Палу, огањ, колац грозни,
Уље врело и сто муках,
У час један јунак смишља,
За изгладит горкој бруци траге,
И сачуват успомену чисту,
Чисто име уз глас струне благе.

На обрве црн му облак сједа;
Пламте очи по пут огња жива;
Црљен пламен уз образ му лиже;
Страшн'јем б'јесом ноздрве се шире;
А на усти испод пјене б'јеле
Грозан, паклен израз стаде,
К'о да вели: раја нек пропаде,
Само пјесни чуват се ваљаде.

Ал гђе Баук задњу рјечцу изусту,
 Једн'јем махом, к'о да муња
 Проз мозак му сјекну плаха:
 Раја сама бруци свједок није,
 Раја сама нема очи и уста;
 Туци рају, туци Турке к једну,
 Само чувај успомену вр'једну.

Али у то мис'о страшну
 У дубине срцу ага топи;
 Црте лицу кроти, тјеши, блажи,
 А по лицу све то јаче маша
 Срчбе пламен, хоће да се миран
 Свјету укаже, а вас дркће и трепти.
 Пак најпосл'је гђе голема и једа
 Пред свједоци сакрит не узмогну,
 Уста и викну буктећ: „хазур момци,
 Хазур с крстом, хазур с љут'јем ножи,
 С' палом, с огњем, с колцем, с уљем врел'јем;
 Разкивајте све паклене власти!
 Ја сам јунак, то ће пјесма р'јети;
 К том ће циљу, сви к'о жртва пасти!...“

Ага добро не дорече,

А на двору пушка грмну
 И Саферу који први
 На глас агин готов скочи,
 У ноћ друго просу око:
 Тер што данас чинит љути
 Цилит поче, смртно зрно доче.

„Власи, власи!“ свудар вика јекну.
 У то један чете дио
 У чадорје набој сасу.
 Власи, власи!“ Турци вичу,
 Коња, коња грми ага.

Дио други тада груну
 Власи одасвуд пушке ноже!“
 Коња, коња, Хасо, коња!“

Диљке испразни дио трећи,
 И већ Хасан вижла бржи
 Изведе му добра коња.
 Посјест ага гђе га хтједе,
 Из облака муња кресну,
 А врућ пурак са земљом га сведе.
 Ноћ је мрачна; не знаш, тко га свали
 Ал ту близу Мирко пушке пали . . .

Проз ноћ црну прхну без тијела

Храбра душа, гола невесела! . . .

Паде ага, ал' се Турци боре,

Већ што тмина чудит ти се не да,

Колика се ту јунаштва творе.

Од мрака се неразбуре ништа;

Пак кад с'јевне огањ са небесах,

Ил из пушке поуздану другу,

Често пут се крст и Турчин нађу

На дохвату ножа љута,

Гђе мнијаху, пушкет је пута,

Тер се грле рукама гвозденијем,

Тер се љубе кљуном гвозденијем

Крст и пророк, док једнога тече:

Толика им мржња срце пече!

У одјећи ноћи црне

Пр'јека у крвцу смрт по пољу грезне;

Плахом муњом очи јој се св'јетле,

А проз кости хладан вјетар дује;

Гласом грома грозна подвикује

Сада „куку!“, сада медет, медет!“

Сад „помози о Исусе благи!“

И уздише, пишти, цичи, хрипи,
 А пак граби сад крсте, сад Турке,
 Тер им свој'јем рухом очи веже.

Ту погибе уздан агин ћато,
 Мујо, Хасо, Омер, Јашар љути
 И тридесет инијех Турака,
 А Баука спаси ноћца мркла
 И остало, што се још измакну.

Ал' тко оно покрај аге лежи?
 Тер' на мртва, мртав гњево режи?
 Новица је: љут га Хасан смакну,
 Баш гђе јунак к мртву скочи лаву,
 Измед Турак, да му скине главу.

Град из ц'јевих смртни преста,
 А навали град с небесах:
 Чета ноћна под чадорје уђе.
 Ноћ је страшна, крви облита,
 Тамна, црна; благо чети саде,
 Гђе већ трудна на ноћиште паде.

V.
К О Б.

Ловћен гора под небо се диже,
Надомак му једно поље шири.
У пољу је станак пустињаков,
А у станку једна изба мала.
У тој изби чудно чудо кажу:
Б'јесно Туре, гђе се крсту клања.

Стоји Туре одјевено л'јепо.

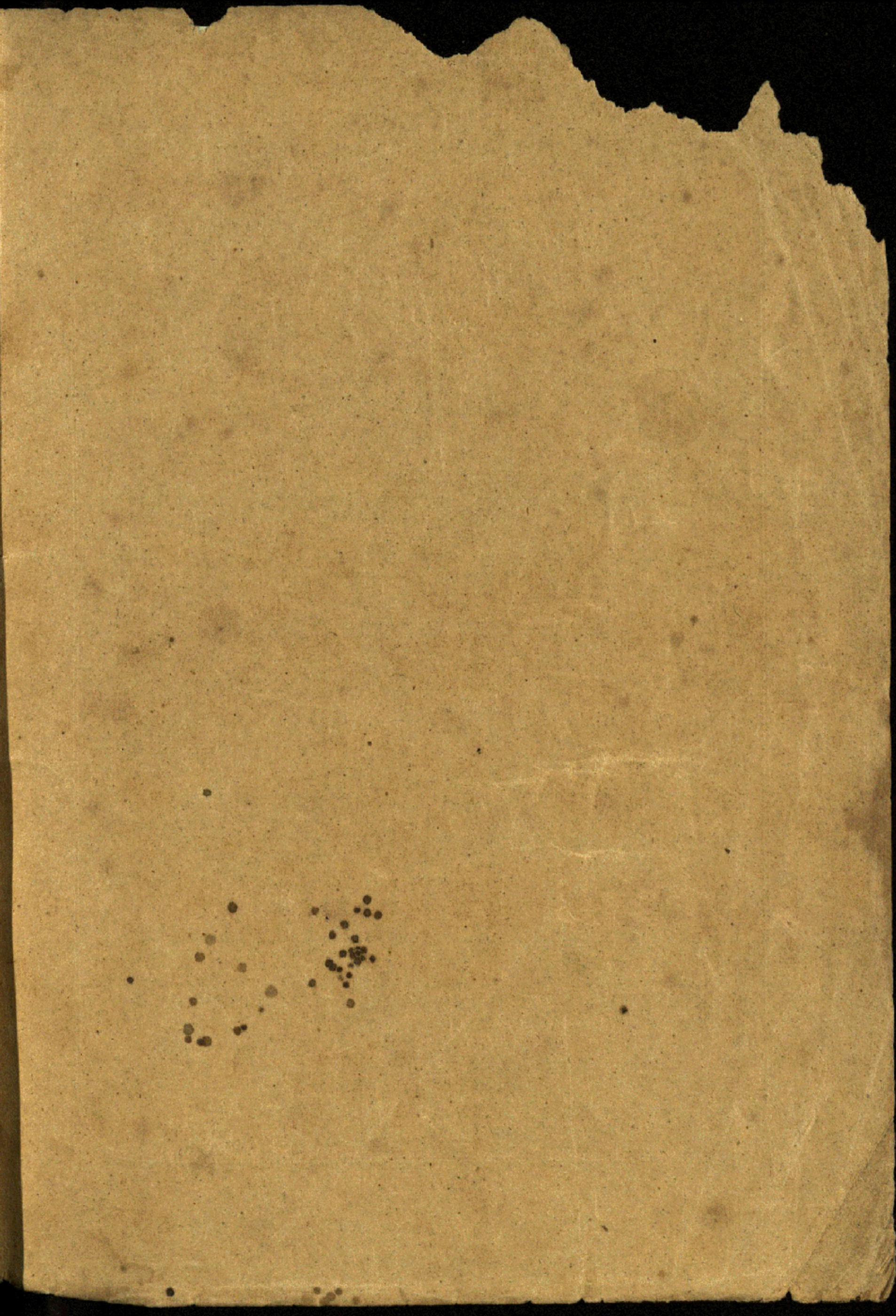
И под чалмом и под бритком сабљом,
И под пушком и под љут'јем ножем:
Страх те хвата, посјећ ће те б'јесно.

Ал' се небој, побратиме драги,
Кротко Туре, посјећи те не ће;
Смјерно Туре, уплашит' га ласно.
Удри само о земљицу ногом,
Тер ти смјерно обје скршта руке,

Руке скршта а пригиба главу,
А пак десну пред образе диже,
И најпосл'је врху чела виси.

Пак приступи, тер ми гатај побре,
Чија 'е ово поносите чалма? —
То је чалма аге Ченгијића,
Ал' се тужно око главе вије.“
Чија 'е ово побратиме глава? —
То је глава аге Ченгијића,
Али из ње тамне очи вире.“
Чија 'е ово окована сабља? —
То 'е сабља аге Ченгијића,
Ал' жалосна уз бедрицу виси.“
Чије 'е ово злаћено оружје? —
То 'е оружје аге Ченгијића,
Али мирно о појасу рђа.“
Чије 'е ово златно одијело? —
То 'е одјело аге Ченгијића,
Ал' од сунца не одс'јева јадно!“

Штампарија Николе Стефановића у Београду.

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

R 19 Ср 1581.1

Штампарија Николе Стефановића у Београду 1867.